



МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Шегеда А.Ф.,

завідувач лабораторії впровадження освітніх інновацій
КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР

Для розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти закладу загальної середньої освіти важливим є не тільки затвердження відповідного положення, а й конкретні дії щодо напрямків роботи закладу.

Позитивний вплив можна здійснювати лише після знання реального стану об'єкта. Це можна визначити за допомогою сучасних методів дослідження і визначити особливості вдосконалення роботи педагогів, справедливість оцінювання закладом освіти здобутків учнів, якість управлінських процесів і їхній вплив на ефективність шкільного життя та високу якість освіти.

Для визначення будь-якої педагогічної проблеми застосовується не один, а декілька методів. При цьому самі методи реконструюються дослідником з урахуванням узгодження їх з природою явища, що досліджується.

Один із них полягає у вивченні предмета, який досліджують, його конкретного продукту, який повинен бути одержаним.

Методи дослідження зумовлюються характером фактичного матеріалу, умовами і метою конкретного дослідника.

Методи є упорядкованою системою, в якій визначається їхнє місце відповідно до конкретного стану дослідження, використання технологічних прийомів і проведення операцій з теоретичним та практичним матеріалом у заданій послідовності [3, с.1].

Анкетування – це метод збору фактів на основі письмового самозвіту досліджуваних за спеціально складеною програмою-анкетною. Метод анкетування виник ще у XVII ст. у процесі розробки «політичної арифметики». Інформацію збирали освічені люди за допомогою спеціальних формулярів.

Типи анкетного опитування:

- соціальне (приймають участь великі групи населення) та вибіркоче (певні групи учасників);
- усне (за методом інтерв'ю) та письмове (робота з бланковими анкетами);
- очне (безпосереднє опитування) та заочне (телефоном, поштою тощо);
- індивідуальне та групове;
- легальне (зазначається особа респондента) та анонімне (опитування проводять інкогніто).

Специфіка застосування анкетування у педагогічних діагностичних обстеженнях полягає в тому, що крім мети одержання «чистої інформації» про думки, настрої, погляди опитуваних, тут можлива постановка завдань, формування думок за допомогою опитувальної методики.

Тестування – це метод вимірювання певних властивостей особи за допомогою тесту.

Тест, як інструмент, складається з:

- вивірених сукупностей тестових завдань;
- стандартизованої процедури проведення;
- заздалегідь спроектованої процедури і технології опрацювання та аналізу результатів.

Відмінною рисою тесту є:

- можливість вимірювання у кількісній і якісній формі, що дозволяє встановити динаміку якості навчання та виконати його діагностичний аналіз;
- об'єктивний спосіб оцінювання;
- інструмент на визначення рівня засвоєння ключових понять, тем і розділів навчальної програми, умінь, навичок;
- більш м'який гуманний інструмент;
- розширення традиційної школи оцінювання знань;
- ефективні з економічної точки зору (основні витрати часу припадають на складання якісного інструменту).

За змістом анкети поділяються на:

- прямі, коли зміст питань і об'єкт інтересу збігаються;
- непрямі, коли зміст запитань та об'єкт інтересу дослідника різні.

Надійність даних анкетного опитування за цією ж процедурою.

Приймальне тестування – це формальний процес тестування, який перевіряє відповідність системи вимогам і проводиться з метою визначення чи відповідає система приймальним критеріям, винесення рішення замовником або іншою уповноваженою особою.

Метод тестування передбачає, що інструментом вимірювання є тест, складений із тестових завдань, процедурою вимірювання є тестування, методом оцінювання є шкалювання [1, с. 9].

Вирізняють два типи вимірювань:

- вимірювання, що орієнтовані на норму;
- орієнтовані на критерії.

У процесі вимірювання досягнень визначається рівень досягнень особи, яка тестується, незалежно від результатів інших. Критеріями якості методу вимірювання є: валідність, об'єктивність, надійність, точність.

Валідність тесту – це «поняття, яке визначає, що вимірює тест і наскільки якісно це здійснюється» (А. Анастасі). Об'єктивність показує, наскільки мінімізовано вплив об'єктивних факторів.

Надійність вимірювання визначається ступенем стійкості результатів.

Точність методу визначає мінімальну або систематичну похибку, з якою можна провести вимірювання даним методом [1, с. 16].

Стандартизованим називають тест, що має комплексну характеристику, яка визначається його:

- властивостями;
- процедурою вимірювання;
- процедурою шкалювання;
- чіткою регламентацією процедури;
- логістикою процесу тестування.

У тестуванні, як правило, виділяють три основні стадії:

- розробка передтесту: планування, складання, його апробація, обробка результатів, інструментарій;
- розробка остаточного тесту: перепланування передтесту, складання та оформлення остаточного варіанту тесту, складання інструкції;
- реалізація тесту: підготовка до застосування, проведення тестування, обробка та інтерпретація результатів тесту [2, с. 57].

Дослідження за допомогою фото та відео

Аспекти шкільного життя з метою дослідження можна використовувати фото- чи відеокамеру або смартфон для зйомки і фіксації. Візуальні продукти є основою для подальших дискусій та дій, що впливають з них.

Для вивчення культури своєї школи як організації, яка навчається, учні отримують камеру чи використовують власний смартфон як інструмент дослідження. Фотографії учнів передають їхні думки та інші враження, ніж вони могли б висловити їх усно або у відповідях на анкету. Учні отримують мотивацію співпрацювати на досягнення консенсусу, вирішуючи для себе, що треба фотографувати. Для цього вони утворюють невеликі дослідницькі команди, які вивчають своє повсякденне шкільне життя за допомогою камери.

Щоб використовувати камеру для дослідження школи та освітнього процесу існує кілька причин (наприклад, у сфері «школа як соціальне місце»):

- Завдяки силі візуального засобу долаються мовні бар'єри.
- Учні не завжди стикаються з готовим інструментом.
- В центрі зображення можуть знаходитися передній або задній план, можуть бути зроблені розмиті фотографії, масштабування може особливо підкреслювати деякі аспекти.
- Враховуються емоційні потреби учнів.
- Використовуючи фотодокази, учні можуть наводити факти підтвердження своїх поглядів, які повинні розглядати дорослі.

Метод оцінювання за допомогою фото та відео дозволяє учням вільно пересуватися школою, тому слід мати чіткий алгоритм дій:

- створюються команди самостійно організованих груп із чотирьох або п'яти учнів;
- кожна команда обговорює, у яких чотирьох місцях школи вони почуваються комфортно та в яких чотирьох місцях вони відчувають себе менш комфортно;
- команди вирішують, які зображення найкраще передають їхні думки;

- учасники команди роблять свої фото чи відео згідно з прийнятими рішеннями;
- на плакаті кожна команда розміщує знімки та робить коментарі до фотографій про позитивні чи негативні оцінки. Якщо було знято відеофільм, може бути створений короткий вступ;
- по чергово кожна команда презентує свій плакат або відео решті класу, обговорюються подальші дії;
- готується та проводиться презентація плакатів чи відеороликів для більшої групи у школі.

Рейтинг-конференція – ефективний і перевірений метод дослідження. Він дає можливість отримати диференційований і водночас інформативний зворотний зв'язок з певного питання в групі від 8 до 15 осіб за конкретним питанням або певною проблемою. Цей метод може бути використаний як при внутрішньому, так і зовнішньому оцінюванні.

Рейтинг-конференція поділяється на фази: підготовка, реалізація та підведення підсумків.

На етапі підготовки команда дослідників формулює до 10 тверджень або точок зору з сфери практики, конкретного питання, проекту, спостережень тощо.

Наступний приклад стосується соціальної взаємодії в класі, яку повинен підтримувати соціальний шкільний педагог.

Приклад:

Ми слухаємо один одного
Ми знаємо правила дискусії
Ми враховуємо думку інших учнів
Ми використовуємо ці правила на уроці
Ми знаємо правила вирішення конфліктів
У класі легко інтегруватися новим учням
У нашому класі немає аутсайдерів

Висловлювання повинні бути сформульовані однозначно, легкі для розуміння та одновимірні (так чи ні), не повинні містити заперечень чи оцінок.

Сформульовані висловлювання потрібно перенести разом з рейтинговою сіткою на лист А 4 для кожного учасника рейтинг-конференції. Твердження та рейтингова сітка дублюються на великому плакаті.

На реалізацію, як правило, відводиться 75–90 хвилин, де команда (3–4 особи) пояснює учасникам хід дослідження, демонструючи плакат та роздаючи аркуші А 4.

Учасникам пропонується оцінити кожне твердження на своєму аркуші за допомогою позначки. Потім вони переносять свої бали на підготовлений плакат із самоклеючими рейтинговими балами. Причина цього двоетапного процесу полягає в тому, що учасники не повинні впливати один на одного своїми оцінками.

1							1
---	--	--	--	--	-----	-----	--	--	---

2						2
3					3
4						4
5						5
6						6
7						7
8						8
9						9

Після наклеювання рейтингових балів розпочинається керована дискусія, в якій учасники намагаються пояснити та обґрунтувати свої оцінки.

Цей процес дискусії називають верифікацією обґрунтованості тверджень про оцінку. Пояснення записуються у вигляді тез одним з членів групи дослідників, щоб потім вони були доступними для представлення результатів дослідження в команді.

Пояснення учасників слід визнавати як індивідуальне сприйняття та досвід. Оцінка тверджень вказує на неоднорідність сприйняття та кількісне представлення якості фактів, сприйнятих багатьма особами. З іншого боку – вказує на причини та можливі причинно-наслідкові зв'язки. Питання з боку команди має бути феноменологічним: Чому так? Як це можна пояснити? Який особливий досвід у Вас був?

Завершується етап реалізації тоді, коли всі твердження були прокоментовані та пояснені учасниками.

Під час підведення підсумків рейтинг-конференції команда дослідників збирається та надає тезисні пояснення окремим оціненим твердженням. У формі короткого порівняльного огляду кількісні оцінки протиставляються якісним твердженням.

Кожне окреме твердження отримує якісний опис і робиться спроба скласти загальну оцінку, яка повинна допомогти команді дослідників встановити сильні і слабкі сторони фактів. Це також може привести до рекомендацій, які з точки зору команди здаються доцільними для подальшого розвитку.

SPOT-аналіз – простий спосіб отримати оцінку групи. Він може бути використаний як для аналізу потреб умов розвитку власної організації (закладу загальної середньої освіти), так і для індивідуального зворотного зв'язку.

SPOT – це скорочене для:

- Strengths / сильні сторони;
- Problems / проблемні моменти;
- Opportunities / можливості, шанси;
- Threats / загрози, можливі ризики.

Запитання для полів можна сформулювати індивідуально.

Щоб «прочитати» SPOT-анкету – два верхніх поля представляють поточну ситуацію, нижні два – майбутню. У лівих полях подано інформацію про позитивне, а у правих – критичні моменти.

Хід дослідження.

Всі учасники дослідження отримують шаблон та самостійно його заповнюють.

Робота в групі. Під час наступного етапу роботи формуються групи, в яких представляються та обговорюються індивідуальні записи ситуації. Обговорюються аспекти, з якими група може погодитися. Потім членами групи підсумовуються результати на загальному плакаті.

Пленум. Свої результати кожна група представляє всім учасникам через спільне обговорення. Це створює передумови для досягнення консенсусу щодо важливих питань та подальшої їхньої обробки, робить наочним різні оцінки і різні точки зору (наприклад, аналіз шкільної програми).

Шаблон для SPOT - аналізу:

Strengths / сильні сторони Це сильні сторони нашої школи. Ми повинні їх зберегти та розширити.	Problems / проблемні моменти Тут у нас є проблеми. Тут ми повинні шукати рішення.
Opportunities / можливості, шанси Ось наші можливості. Ми повинні ними скористатися.	Threats /загрози, можливі ризики Якщо ми зробимо кроки для змін, тут можливі проблеми. Тут ми повинні подбати про їх усунення.

Використовуючи такі методи дослідження, як анкетування, тестування, фото- та відеодослідження, рейтинг-конференцію, SPOT-аналіз, ми не тільки визначимо реальний стан освітнього процесу, а й зможемо покращити його якість.

Список використаних джерел та літератури

1. Булах І.Є., Мруга М.Р. Створюємо якісний тест : навч. посіб. Київ : Майстер-клас, 2006. 160 с.
2. Боднар О.С. На допомогу менеджеру освіти. Частина VI. Теорія і практика атестаційної експертизи в закладах освіти. Тернопіль : Астон, 2006. 314с.
3. Внутрішня система забезпечення якості освіти: Абетка для директора. М.В. Боровський, С.І. Горбачов, О.О. Заплотницька. *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти.* Київ : Державна служба якості освіти, 2019. С. 1.